

Adatok az erdélyi éneklőszékek kutatásához

Az erdélyi éneklőszékek kutatása az utóbbi években a figyelem központjába került. Ezen feledésbe merült liturgiai berendezési tárgy számbavétele nem egészen új keletű. Debreczeni László tíz vaskos kötetbe fűzött vázlatrajzain¹ és felméréseiben számos éneklőszékre, illetve éneklőszék takaróra találunk igencsak hasznos információt. Gyűjtőmunkájának páratlan értékét növeli, hogy a közel száz évvel ezelőtt készült felmérés számos tárgyi emléke már nem található, vagy nem abban a formában látható, mint az adatrögzítéskor. Szabó T. Attila Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárában² számos új adattal bővíti az éneklőszékre vonatkozó ismereteket. Kelemen Lajos levéltári kutatásai mellett az erdélyi festett templomi asztalosmunkák kutatásának úttörőjeként³ elemzésekkel, újabb adatokkal bővítette a tárgyhoz köthető ismereteket. Elsősorban az ő adatközlésére támaszkodott az erdélyi példák felsorakoztatásánál a festett asztalosmunkákat számba vevő első összefoglaló alapkönyv.⁴ Tombor Ilona könyveiben és a témához kapcsolódó tanulmányaiban⁵ nem szentel különösebb figyelmet az éneklőszékeknek vagy ezek töredékeinek, hanem általában a zoltármutató gyűjtőnév alatt ismerteti őket. Tombor Ilonához hasonlóan az éneklőszéket valamennyi bútortörténeti, szakrális berendezéseket tagláló szakirodalomban kevésbé ismertetik. Kiemelkedő jelentőséggel bír Dávid László kutatása az Udvarhelyszéket ismertető alpmunkájában,⁶ illetve későbbi közléseiben.⁷ Elsőként hívja fel a figyelmet e használatmúlta berendezési tárgyra, mintegy ötven levéltári adattal alátámasztva ezek korábbi voltát, funkcióját. Tanulmányában csupán két fennmaradt éneklőszékről tudósít. Testvére, Dávid István, zenetörténeti szempontok szerint közelít a témához,⁸ újabb huszonkét levéltári adattal, és még két fennmaradt emlék bemutatásával gazdagítja az addig ismerteket. A kutatás mozgótojásként, igencsak elgondolkodtató felvetése a haszná-

* A szováta Mihály Ferenc fa- és bútorestaurátor művész, aki több mint egy évtizede végzi az erdélyi templomok fából készült berendezéseinek felmérését, kutatását és restaurálását.

¹ Debreczeni László az Erdélyi Református Egyházkerület megbízásából 1928 és 1940 között az Egyházkerület 512 helységében végzett alapos számbavételt. Vázlatrajzait, feljegyzéseit később is bővítette. A nagy értéket képező vázlatrajzok és kiszállási naplója az Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltárában található, a *G 1 Darkó–Debreczeni gyűjteményben*.

² Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*. I–XII. Bukarest 1975 – Budapest–Kolozsvár 2005.

³ Kelemen Lajos: *Művészettörténeti tanulmányok*. I–II. Bukarest, 1977–1982; Kelemen Lajos: *Művelődéstörténeti tanulmányok*. Sajtó alá rendezte, szerkesztette, a bevezető tanulmányokat és jegyzeteket írta Sas Péter. Kolozsvár 2006.

⁴ Tombor Ilona: *Magyarországi festett famennyezetek és rokon emlékek a XV–XIX. századból*. Budapest 1968.

⁵ Tombor Ilona: *Régi festett asztalosmunkák a XV–XIX. században*. Budapest 1967; Tombor Ilona: *Kalotaszegi templomok festett asztalosmunkái*. Bölcsészettudományi Értekezések, 5. Budapest 1947.

⁶ Dávid László, 1981.

⁷ Dávid László, 2001.

⁸ Dávid I., 1996; Dávid I., 2001.

Angyali üdvözlés. Részlet a lőcsei Szent Jakab templom Vir Dolorum oltáráról (1476–1478).
(Jankovics Marcell–Méry Gábor:
A lőcsei Szent Jakab templom szárnyasoltárjai.
Méry Ratio Kiadó, 2007. 60.)

laton kívüli berendezési tárgy „liturgiai rehabilitálásáról”. Az utóbbi években elindult alapos felmérési munka, mely az Egyházkerület különböző részeinek levéltári és tárgyi felmérését tűzte ki célul, újabb és újabb adattal, pontosítással szolgál a témakörben.⁹ Az éneklőszékek kutatásához közvetlenül kapcsolódik az egyházi textíliák kutatása,¹⁰ ugyanis az éneklőszékeket legtöbb esetben díszes takaróval, terítővel látták el. Általában a terítő maga többet ért az elfedett bútornál, ezért a vizitációk, a leltárak inkább az előbbiekről emlékeznek meg. Egy adott templom vagy gyülekezet esetében, ha éneklőszékterítőt készítenek vagy készíttetnek, akkor magától érthető, hogy volt éneklőszékük is. A terítők méreteiből, formáiból sok esetben fontos következtetések vonhatók le. De ugyanakkor a díszes takarók különböző korokban való készítése nem minden esetben vonja maga után az éneklőszék használatát. Talán a legszembeűnőbb példát az ördögösfüzesi református templom mutatja, ahol az elmúlt száz évben, beleértve a közelmúltat is, több (10 darab!) éneklőszék terítő készült,

melyekkel a karzatokat díszítik, míg a templomban levő éneklőszékről, annak hajdani funkciójáról, aligha van ismeretük.

Jelen tanulmány célja néhány észrevétellel, újabb adattal bővíteni az éneklőszékre vonatkozó ismereteket. Nem zenetörténeti, liturgia-történeti megközelítésből, hanem inkább a művészettörténet módszereivel, a fennmaradt tárgyakra alapozva, restaurátori megfigyelésekkel kiegészítve közelít a témakörhöz. A fennmaradt éneklőszékek felsorakoztatásánál elsősorban a saját felméréseinkre és néhány szívélyes közlésre¹¹ alapozunk, de ugyanakkor Debreczeni László felméréseit, vázlatrajzait is felhasználtuk. Hogy mi van meg, illetve milyen állapotban van a Debreczeni által bemutatott néhány éneklőszék, azt a közeljövőben igyekszünk feltérképezni.

Az Erdélyben fennmaradt 17–19. századi éneklőszékek formájukat, szerkezetüket tekintve korábbi szakrális berendezési tárgyak formáját fölhasználva, továbbéltetve születtek meg, kisebb-nagyobb módosításokkal, melyet a funkció megkövetelt. A bú-

⁹ Hunyad-Zaránd I., 2005; Hunyad-Zaránd II., 2003.

¹⁰ Az utóbbi években elindult, történeti értékű textíliák felmérését, dokumentálását Horváth Iringó művészettörténész és munkatársai végzik.

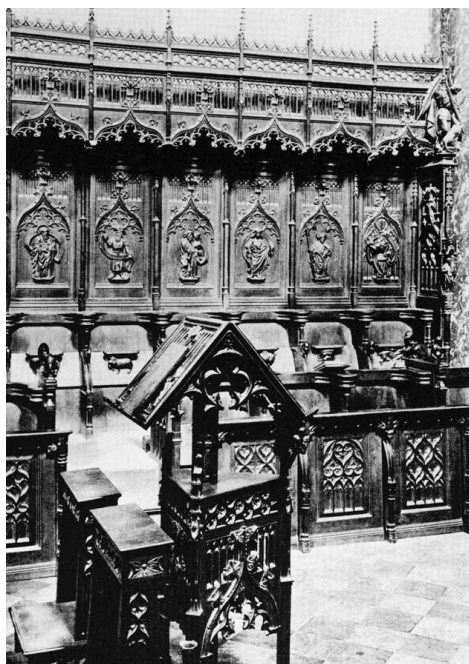
¹¹ Kiss Lóránd a szindi, bádoki és körtvélyfájai éneklőszékre hívta fel a figyelmet és rendelkezésünkre bocsátotta fényképeit, Ósz Sándor Előd a nagymedvesi éneklőszék meglétéről tájékoztatót.

tordarab, formáját tekintve, négy korábbi, a reformációt megelőző korszakból származó berendezési tárgy valamelyikéből vagy ötvözetéből születhetett meg.

A 14–15. században az Angyali üdvözlöt bemutató ábrázolások többségén Mária egy imazsámoly mellett imádkozik. Ezek az imazsámolyok többnyire négyzet keresztmetszetűek, valamivel vaskosabbak, mint a tárgyaló éneklőszékeink. Lábazati kiképzésük, ajtóval, polccal ellátott dobozszerkezetük viszont közeli hasonlóságot mutat. Felső könyvtartó részük többnyire egy síkban dőlött, de akad köztük olyan is, amelyre fölül több könyv helyezhető, esetenként a könyvtartó rész forgatható. De ugyanakkor, az imazsámolyok legtöbbször előtt térdeplő is található, illetve magasságuk a térdepléshez, illetve üléshez van igazítva. Külön figyelmet érdemel, hogy a rájuk borított, hosszúkás terítő ugyanolyan elhelyezésben látható, mint néhány későbbi, takaróval ellátott erdélyi éneklőszék esetében.

A fennmaradt emlékegyes gazdag csoportját képezik az olvasó, felolvasó pulpitusok. A Kárpát-medencében csak néhány hírmondóval számolhatunk, viszont olasz, német területek gazdag együttessé őriznek a reformációt megelőző korszakból. Csak Firenzében mintegy kéttucatnyit láthatunk. Funkciójukat tekintve nem kizárt, hogy énekeskönyvtartóként, éneklőszékként is használhatták az énekes miséknél vagy a szertartások bizonyos énekelt részeinél. Hasonlóan többségük négyzet keresztmetszetű, egy alsó, kiszélesedő lábazatból és egy valamivel karcsúbb felső dobozszerkezetből tevődnek össze, mely az imazsámolyokhoz hasonlóan szekrényrészrel, polccal, illetve ajtóval ellátott. A különálló felső részük egy gúla vagy háztető formára emlékeztető forgatható rész, mely nagyobb méretű, értékes könyvek időszakos tárolására is alkalmas volt. Jónéhány esetben viszont állványyszerű, háromlábú, filigramm szerkezetet láthatunk, hasonló céllal. Elsősorban szerzetesi templomokban maradt fent az emlékegyes, a kanonoki vagy szerzetesi stallumok elé helyezve.¹²

Több típusú ábrázolásnál, de elsősorban az evangélistákat és a négy egyháztanítót munka közben bemutató képnél láthatunk íróállványt, illetve az íráshoz, olvasáshoz alkalmas négyzetes szekrénykét. Jónéhánynál a fentebb bemutatott alsó polcos, ajtós szekrényrész mellett a felső, forgatható gúla vagy háztető formájú könyvtartót is kis üreggel, polccal látták el az íráshoz, olvasáshoz szükséges kellékek tárolásához. Az imazsámolyokhoz hasonlóan ezek is alacsonyabbak, többnyire ülő pozícióra komponáltak. Ennél a típusnál is párhuzamosan nyomon követhető a három lábba ültetett vékony, állványyszerű szerkezet is.

Stallumsor pulpitussal az aostai Sant'Orso katedrálisban. (Franz Windisch-Graetz: *Möbel Europas I. München 1982, 246. old. 204. kép*)

¹² Brackett 1927,11.; Windisch-Graetz 1982, 246.

Részlet Michael Pacher Egyházatyák oltáráról (1467–1483). München, Alte Pinakothek.
(Camillo Semenzato: *Dicsőleges Reneszánsz. Mesterek és remekművek.* 1993, 136–137.)

Funkcióját tekintve talán a legközvetlenebb kapcsolat, illetve folytonosság azoknál az énekeskönyvtartóknál, éneklőszékeknél látható, amelyek olyan ábrázolásokon jelennek meg, ahol énekes misét, szerzetesi kórust vagy éppen éneklő angyalokat láthatunk. Formájukat tekintve a négyzet vagy háromlábú típustól a legegyszerűbb könyvtartó állványig, valamennyi változatát föllelhetjük.

Összegezve a felsorolt, reformáció előtti berendezési tárgyak elemzését, csupán annyi következtetést szeretnénk levonni, hogy az Erdélyben föllelhető 17–19. századi szépszámú éneklőszék formáját tekintve a korábbi előzményekben gyökerezik, csupán kisebb módosítást szenved, melyet a funkció megkövetel.

Kulcsfontosságú az a két erdélyi emlék, amely a reform előtti időkből származik. A segesvári evangélikus Hegyi templom, melyet hajdan Szent Márton tiszteletére emeltek, gazdag faberendezést őriz. A sekrestyéjében található az a négyzet keresztmetszetű, az 1510-es években a segesvári Reychmut János asztalos műhelyében készült szekrényke, mely egy felolvasó pulpitus, vagy akár egy éneklőszék alsó része lehetett. Forgatható felső részéről a vaskos furatok és a felület kiképzése tanúskodik. A Kárpát-medencei emlékanyagban ritkaságszámba menő bútortípust gazdag intarzia és laposfaragás díszíti. A másik műalkotást a besztercei, hajdan Szent Miklós tiszteletére épített – napjainkban evangélikus – templom őrzi. Ékekkel merevített, állványszerű lábazatra egy forgatható, két ferde és két egyenes síkkal határolt könyvtartó készült. A forgatható felső rész körös-körül lapos faragással díszített, az egyik függőleges oldalfal áttört kis nyílása a könyvtartó részben való tárolást biztosítja. Elhelyezését tekintve itt sincs megbízható adatunk, mivel csak az utóbbi évszázadban több helyre vándorolt.

Számos erdélyi táblaképen vagy falképen láthatjuk a fent felsorolt berendezési tárgyak valamelyikét. Noha az éneklőszékek eredetére, formai kialakulásukra nyújtanak némi támpontot, mégsem tekinthetjük őket kimondottan erdélyi előképeknek, mivel ezen ábrázolások a felhasznált, kézen forgó metszet-előképekkel kötődnek közvetlenül, nem pedig erdélyi sajátos enterriőr bemutatását célozzák.

A 17. századtól kezdődően az Erdélyben fennmaradt emlékművek lelőhelyének felekezeti megosztása igencsak változatos. Az éneklőszék, állomány túlnyomó része református, illetve unitárius templomokban található. Hasonló kiképzésű könyvtartóval, felolvasó pulpitussal, énekeskönyvtartóval (?) sok száz evangélikus templomban találkozunk. A rövid kutatástörténetben említett kutatók már körvonalazták, hogy református és unitárius templomainkban az éneklőszékek megjelenése és használata az orgona nélküli, illetve átmeneti időszakokra volt jellemző. A protestáns, evangélikus századok a templomberendezések átreformálásában egy mérsékeltebb irányvonalat képviseltek. Jelentős mértékben megőrizték a reformáció előtti időkben készült falképeket, az oltárok felszámolása is csak a mellékoltárookra vonatkozott, több tucat szárnyasoltárt átörökítve, funkcióban hagyva. Ami a témakörben fontos, hogy az orgonákat, a zenei háttérrel nem számúzták. Feltételezhető, hogy az ének vezetése az orgonistát vagy a kántort illette, így hát nem volt szükség külön énekvezérre és éneklőszékre. Noha jónéhány pulpitusuk formára, szerkezetre igencsak hasonló a református, unitárius templomokban fellelhető éneklőszékekhez, feltételezhető, hogy inkább pulpitusként, felolvasó állványként használhatták őket. Jelen tanulmány kereteiben nem célunk az erdélyi század evangélikus templomokban található felolvasók, pulpitusok mélyrehatóbb elemzése. Csupán annyit jegyeznénk meg, hogy három jelentősebb típusba sorolhatók. A 17. századtól kezdve a leggyakoribb változat, hogy a keresztelő medence fából készült díszes fedőlapját döltött síkú vagy gúla alakú könyvtartó résszel látják el, és a diadalív alá vagy ennek környékére helyezik.¹³

Éneklő angyalok. Részlet Hubert és Jan van Eyck Genti oltáráról (1432.) Gent, Sint Bavo Székesegyház. (Gótikus stílus. Építészet. Szobrászat. Festészet. Szerk.: Végh János. Vince Kiadó, Budapest é.n. 408.)

¹³ A teljesség igényére való törekvés nélkül felméréseink, illetve fényképek (Hermann Fabini: *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*. I–II. Heidelberg/ Hermannstadt, 1999) alapján mintegy 31 templomban azonosítható ez a típus: Nagyselyk, Morgonda, Dános, Darlac, Mihályfalva, Szebenrécse, Bese, Keresd, Miklóstelke, Szászkezd, Szászörményes, Nagyekemező, Kolozsnagyida, Kereszténysziget, Szászkeresztúr, Szászdálya, Szászegerbegy, Alcina, Csicsóholdvilág, Riomfalva, Rüs, Szebenszerdahely, Somogyom, Sellenberg, Sorostély, Szelindek, Apold, Szászorbó, Szászvessződ, Vingárd, Vessződ.

Részlet Jaume Huguet Szent Vince oltáráról (1458 körül).
Barcelona, Museu Nacional de Arte de Catalunya.
(*Gótikus stílus. Építészet. Szobrászat. Festészet.* 458.)

Hasonlóan ugyanide helyezik, esetenként a keresztelő medence közvetlen szomszédságába, a második típusba sorolt, fából készült, faragással, festéssel díszített felolvasó pulpitusokat is, amelyek magas, egyszemélyes padmellvédre hasonlítanak.¹⁴ Néhány templomban a fent bemutatott formáktól eltérően vékony, filigramm, állványszerű könyvtartót láthatunk.¹⁵ Külön kiemelnénk a székelyzsombori magyar evangélikus templomban található tárgyat, amely felépítése, forgatható, kétsíkú könyvtartó része és magyar nyelven írt zsolnáridézete alapján szinte elválaszthatatlan a református és unitárius templomokban található éneklőszékektől.

Erdélyben és a Kárpátokon kívüli görögkeleti szertartású templomok, kolostortemplomok berendezésének nélkülözhetetlen kelléke a „proskinitar” vagy „tetrapod” néven ismert ikontartó állvány, melyre a templom védőszentjének ikonját helyezik. Hasonló szerkezetű és felépítésű az „analoghion” néven ismert berendezési tárgy, melyet a Szent Evangélium felolvasásánál, illetve énekeskönyvtartóként használnak.¹⁶ Azért fontos ezt kiemelni, mivel ezek az igencsak igényesen díszített – a fennmaradt emlékanyag alapján a 16. századtól napjainkig nyomon követhető – beren-

dezési tárgyak nagyon hasonlítanak a szóban forgó éneklőszékeinkhez. Főként az utóbbi, melynek felső, négy könyv elhelyezésére is alkalmas, gúla alakú könyvtartó része – mondhatni – semmiben sem különbözik a hasonló felépítésű éneklőszékektől.

Hasonló berendezési tárgy más felekezetnél való előfordulásának bemutatását azért tartjuk említésre fontosnak, mivel a kialakulás és funkció boncolgatásában lehetnek kölcsönhatások, átfedések.

¹⁴ Ebből a típusból mintegy tizenhét tárgyat ismerünk: Külüllósáros, Sály, Alsópián, Monora, Dipse, Keménynagyszőlős, Nagykapus, Hőltövény, Hermány, Hosszúaszó, Mártonhegy, Szászmártonfalva, Szásznagyvesszős, Péterfalva, Oroszcsúr, Szépmező, Cikmántor.

¹⁵ Ebből a típusból mintegy hat tárgyat ismerünk: Romosz, Vurpod, Kaca, Kerc, Domald, Szászújfalva.

¹⁶ Az ortodox templomok hasonló jellegű berendezési tárgyait jelen tanulmányban nem célunk bővebben ismertetni. A témához kapcsolódó gazdag szakirodalomból csupán egyet említenénk: Andrei Pănoiu: *Mobilierul vechi românesc*. București 1975.

Az erdélyi magyar református és unitárius templomokban fellelhető néhány 17. századi, többségükben 18. századi és egypár 19. századi éneklőszék-re a következők jellemzők:

- Két változattal számolhatunk: a korai formához szorosabban kötődő, négyzet keresztmetszetű lábazattal és gúla vagy háztető formára emlékeztető, többnyire forgatható könyvtartóval ellátott székek, valamint a karzatra, vagy énekes karzatra, vagy akár padmellvédre szerelt, lábazat nélküli, többnyire forgatható pulpitusok.
- Jelentős részüknél fellelhető a korábbi darabokra jellemző kiszélesedő, kiugró lábazati tagolás, mely a bútordarab stabilitását is növeli. Azoknál a daraboknál, ahol nincs meg e tagolás, ott a talplemez méretét növelik, pogácsa, illetve a lábazat anyagából kiképezett, fűrészelt lábakkal.
- A lábazatban gyakori a szekrényrész kialakítása, melyet többnyire zárható ajtóval látnak el. Esetenként az oldalfalakat nyílások törik át, tárolásra alkalmas polcokkal.
- Az énekeskönyvtartó rész lehet rögzített, de gyakoribb a forgatható felső rész.
- A korábbi formáktól abban térnek el, hogy többségüket zsolttár- és dicséretszámot mutató szerkezettel látják el. A zsolttármutató többek közt lehet egy oromzatra szerelt külön szerkezet, a forgatható pulpitusra rögzített vagy más billenő számtartó.
- A vizsgálat tárgyát képező éneklőszékek valamennyiét ugyanazon festőasztalosok készítik, akik a templom faberendezésének a többi részét. Vannak köztük szerényebb kiképzésűek, egyszerű, egyszínűre festettek, de van köztük jónéhány, amely a legjobb festőasztalosok keze munkáját dicséri. Külön említést érdemel az Umling festőasztalos család tevékenységéhez köthető éneklőszék típus. Az 1742 és 1794 közötti időszakban Kalotaszegi és Kolozsvár környéki templomokban többet is készítettek, melyekből mintegy két tucatnyi napjainkban is fellelhető. Talán a legigényesebb éneklőszékek egyik jellegzetessége, hogy a forgatható könyvtartó oromzatára három fennmaradt pulpitusnál (Körösfő, Méra) saját testét csípkedő pelikánmadár került. Az ábrázolás érdekessége viszont, hogy a madár szokásos kicsinyei kimaradnak a kompozícióból.
- A profilléces, esztergált díszítés mellé ritkán társul faragás, inkább fűrészelt díszítés és virágornamentális festés kerül. Gyakran található évszám és felirat. A többi festett templomi faberendezési tárgyhoz hasonlóan a feliratban szereplő bibliai idézet, zsolttárrészlet szervesen kötődik a tárgy funkciójához. Ahogy a mennyezeten levő feliratok általában a templommal, az Úr házával, annak építésével, kősziklával, Sion hegyével kapcsolatosak, a szószéken, szószékkoronán a beszéddel, az igehirdetéssel, a szóval, a kiáltással, az úrasztalán levők az úrvacsorával, a kenyérrel, a borral, a lakomával, a fiatalok karzatán az ifjúsággal, az alázattal, a tiszt-

Ikontartó állvány.
Ortodox kolostortemplom, Arbore

teletadással, a bejáratokon a kapuval, belépéssel, önismeretre való serkentéssel kapcsolatosak, úgy az éneklőszekek, énekeskarzatok esetében az énekkel, dicsérettel, zenével kapcsolatos a választott idézet.

- Számos kérdés merül föl az éneklőszekek funkciójának elemzésénél. Amellett, hogy az énekvezér, legtöbb esetben a mester, iskolamester innen irányította, „modulálta” az éneklést, az éneklőszekek szerkezete bizonyítja, hogy az éneklendő zsoltár vagy dicséret számát is innen mutatták. Tehát nem később alakították őket zsoltármutatóvá, hanem legtöbb esetben az éneklőszekek funkciótól megfosztva, csak zsoltármutatóként éltek tovább vagy kerültek másodlagos felhasználásra. Azon pulpitusok esetén, amelyeket nem láttak el a szóban forgó mutatóval, bizonyára más helyről jelezték a zsoltár és a dicséret számát. Az sem kizárt, hogy a korábbi (17. század végi, 18. század eleji) éneklőszekek készítésekor még nem volt szükség a zsoltár vagy dicséret számának a mutatóására, mivel a gyülekezet még nem rendelkezett számozott zsoltárral és dicsérettel ellátott énekeskönyvvel. Annyi bizonyos, hogy a 18. század közepe táján nagy számban készült éneklőszekek már zsoltármutatóval vannak ellátva, tehát erre szükség volt.

Pontosításra szorul az elnevezés, illetve funkció körülhatárolása. Jelen tanulmányban az éneklőszekek gyűjtőfogalom köré valamennyi ilyen jellegű tárgyat besoroltunk, melyet énekeskönyv támasztásra kiképzett résszel láttak el, attól függetlenül, hogy van-e vagy nincs lábazata vagy zsoltármutatója, vagy hogy hol kapott elhelyezést a templomban.

Az elhelyezés kérdését sem szabad mereven kezelni. Az erre vonatkozó korábbi véleményeket már Ősz Sándor Előd is árnyalja,¹⁷ miszerint levéltári adatok bizonyítják, hogy úgy a templom piacán, mint a karzaton is nyerhetett elhelyezést. Véleményünk szerint azok az éneklőszekek, melyek négyzet keresztmetszetű, magas talpazzal készültek, három vagy négy oldalra komponált nézettel festéssel, az úrasztala környékén, a templomi padok előtt, vagy akár valamelyik padnak nekitéve helyezkedtek el. Azoknál az éneklőszekeknél, amelyeknél a talpazat egyik oldala padmellvédhez, karzattalvédhez simult,¹⁸ a felületen lenyomatban kirajzolódik a hajdani padmellvéd vagy karzattalvéd magassága. Ezzel ellentétben azok a lábazat nélküli pulpitusok, melyeknek funkciója és díszítése egy meghatározott elhelyezésben és magasságban működik, illetve értelmezhető, mint például a nyárádszentmártoni „éneklő oltár”, azok már eleve karzatra készültek. Az más kérdés, hogy több templomi piactérré készített éneklőszekek megcsonkítva, átalakítva, előbb-utóbb a karzatra került.

Az sem mondható, hogy pusztán az orgonák előtti időszakban készültek vagy voltak funkcióban. Mi sem bizonyítja jobban ezt a tényt, mint a somkeréki templom fabe rendezése, ahol ugyanazon mester, Umling Lőrinc, 1760–1761-ben orgonaszekrényt és éneklőszekeket készít. Bizonyára, hogy az éneklőszekek elhelyezésének és funkciójának tisztázásánál a három berendezési tárgy: orgona, éneklőszekek, valamint orgona- vagy énekeskarzat kérdését egyszerre kell vizsgálni. Azzal az esettel is számolni kell, hogy egy adott templomban egy időben két éneklőszekeket is használhattak a templom két karzatán.

Befejezésül néhány mondat erejéig ezen éneklőszekek állapotáról tennénk egypár észrevételt. Mint minden liturgikus berendezési tárgy esetén, a funkciótól való megfosztás az elindítója a károsodásoknak, pusztulásoknak. Ennek ellenére a fennmaradt emléksanyag elég gazdag. Mint minden szerves anyagból felépített műalkotás, hangsúlyosan ki

¹⁷ Ősz 2005, 23.

¹⁸ Például az Umlingok által készített körösfői, nyárszói, somkeréki vagy mérái éneklőszekek.

van téve a biológiai károsodásnak. Faanyagát, festékrétegét különböző rovarok, gombák károsítják. De talán a legjelentősebb károsító maga az ember. Ha az éneklőszékek a durva csonkítást, áthelyezéssel való roncsolást meg is úszták, az átfestéseket kevésbé. Mint valamennyi festett templomi asztalosmunkát, a 19. század legelején beköszönő, a tér alakítására, díszítésére nézve puritánabb szemléletnek köszönhetően egyszínűre mázolnak, többnyire kékre vagy szürkére.¹⁹ Jelentős része a díszesen festett éneklőszékeknek átfestett, egyszínűre mázolt, csak surlófényben vagy kisebb tisztítási próbákon keresztül azonosítható az eredeti díszé, igényes kiképzése. Azoknak a sorsa sem rózsásabb, amelyek a karzatok alatt, sekrestyékben, toronyaljban vagy a padlásterekben kallódnak.

Kellemesen megdöbbenő az az érzés, melyet tapasztal a látogató, amikor egy olyan eldugott kis faluba téved, mint Kisillye, ahol az idő múlását meghazudtolva az 1702-ben készült éneklőszéket díszes terítővel ellátva, ugyanott találja, ahova hajdan készült. Ez ihlette Debreczeni Lászlót is közel nyolcvan évvel ezelőtt, aki szép vázlatrajzot készített a látványról. Ezért is megfontolandó Dávid István kezdeményezése, miszerint az egyházzenei megújulás szárnya alatt menedékre találnának ezek a többnyire kallódó, értékes berendezési tárgyak.

Felhasznált irodalom

- A bunyad-zarándi református egyházközségek történeti katasztere I. 1686–1807.* Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok 2/1. Összeállította, sajtó alá rendezte, bevezető tanulmánnyal, jegyzetekkel és mutatókkal közléteszi Buzogány Dezső – Ósz Sándor Előd. Kolozsvár 2003.
- A bunyad-zarándi református egyházközségek történeti katasztere II. 1686–1807.* Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok 2/2. Összeállította, sajtó alá rendezte, bevezető tanulmánnyal, jegyzetekkel és mutatókkal közléteszi Buzogány Dezső – Ósz Sándor Előd. Kolozsvár 2005.
- Andrei Pănoiu: *Mobilierul vechi românesc.* București 1975.
- Az Orbai Református Egyházmegye vízitációs jegyzőkönyvei I. 1677–1752.* Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Csáki Árpád és Szócsné Gazda Enikő. Sepsiszentgyörgy 2001.
- Brackett, Oliver: *Englische Möbel.* Berlin 1927.
- Dávid László: Az éneklőszék. In: *Magyar Egyházzene VIII.* évfolyam (2000/2001). 431–434.
- Dávid László: *A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei.* Bukarest 1981.
- Dávid István: Kiegészítések és következtetések Dávid László „Az éneklőszék” című cikkéhez. In: *Magyar Egyházzene VIII.* évfolyam (2000/2001) 435–438.
- Dávid István: *Műemlék orgonák Erdélyben.* Polis Könyvkiadó, Kolozsvár / Balassi Kiadó, Budapest 1996.
- Kurta József: *Az Öreg Gradual századai Erdélyben.* Kolozsvár 2002. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 8.
- Darkó–Debreczeni gyűjtemény az Erdélyi Református Egyházkerületi Leváltárban. 61-es ford. Debreczeni László vázlatkönyve.
- Kis Dénes: *A magyarkapusi református egyházközség története.* 1968. Kézirat.
- Lángi József – Mihály Ferenc: *Erdélyi falképek és festett faberendezések 3.* Budapest 2006.
- Lángi József – Mihály Ferenc: *Erdélyi falképek és festett faberendezések 1.* Budapest 2002.
- Lángi József – Mihály Ferenc: *Erdélyi falképek és festett faberendezések 2.* Budapest 2004.
- Ósz Sándor Előd: Éneklőpulpitusok a Hunyad-Zarándi Református Egyházmegyében. In: *Magyar Egyházzene XII.* évfolyam (2004/2005) 21–30.
- Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár.* I–XII. Bukarest 1975, Budapest–Kolozsvár 2005.

¹⁹ Lemázolt éneklőszékek: nyárádszentmártoni, kisillyei, mérai éneklőszékek, tordaszentlászlói, nagykapusi, magyarvistai, nyárszói könyvtartó, körösfői felirat, stb.

Tombor Ilona: *Magyarországi festett famennyezetek és rokon emlékek a XV–XIX. századból*. Budapest 1968.

Tombor Ilona: *Régi festett asztalosmunkák a XV–XIX. században*. Budapest 1967.

Tombor Ilona: *Kalotaszegi templomok festett asztalosmunkái*. Bölcsészettudományi Értekezések, 5. Budapest 1947.

Veszendő templomaink I. Erdélyi református templomok. Istvánfi Gyula et alii. Budapest 2001.

„Virágozódt... Anno” *Az Umlingok Kalotaszegen* kiállítás katalógusa. Néprajzi Múzeum. Szöveg:

Kiss Margit, Lángi József, Mihály Ferenc. Budapest 2007.

Windisch-Graetz, Franz: *Möbel Europas*. München 1982.

Adattár

Származás	Leírás	Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység	Felirat Évszám	Díszítés	Állapot
Abásfalva (Aldea, Hargita megye) Unitárius templom	Éneklőszék Dávid L. 2001. 432.				
Abod (Abod, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése nyomán. 1935-173.)	180×66			
Almásmálom (Malin, Beszterce-Naszód megye) Ref. templom	Pulpitus takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-006.)	205×50	„BÁLINT : J : ERZSÉBET” „AÑO : 1759 : D 14 : S : ”		
	Pulpitus takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-006.)				
Alsóbölkény (Beica de Jos, Maros megye) Ref. templom	„Egy éneklőszékhez való számtábla állvány. Három oldalán zoltár feliratokkal és kevés ornamentikával. Belseje három részre osztva, ajtója hiányzik. Felirata az ajtó felett, évszám az ajtó alatt. Rajta átfestés nyomai.” (Debreczeni László feljegyzése. 1932–032.)		„N. Gyarmati Pál ur / csináltatta Istenek dicső / ségére.” „1688.”		
	Négy darab pulpitus terítő (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-032., 033., 034.)	190×51			
		280×50			
		200×62			
	180×55				
Alvinc (Vințu de Jos, Fehér megye) Ref. templom	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1930-180., 181.)	270×70	„Szabo Istvanne anno Domini 1677 die 23 octobris Ardos Anna”		
		235×90	„S. K. Ersebet B. Istvanne adta” (17. sz. végi)		
	„Két futó vagy éneklőszék takaró” (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1930-181.)	210×65	17. századi		
		270×60			

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Aranyosgyéres (Câmpia Turzii, Kolozs megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1931-102r.)	200×52			
Árpástó (Bra- niște, Beszterce- Naszód megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1932-012.)	270×75			
Bádok (Bădești, Kolozs megye) Ref. templom	Töredékesen fennmaradt nyolc- szögletű talpazat (Kiss Lóránd szíves közlése és fényképfelvétele alapján.)		18. század.	Kopott, vá- sott fes- tésnyomok láthatók.	Állapota válságos
Beszterce (Bistrița, Besz- terce-Naszód megye) Szász evangélikus templom	A pulpitus vagy éneklőszék szer- kezetileg két részre tagolható: – Állványszerű lábazatát három vízszintes elemmel merevített két függőleges láb alkotja, melyek vaskosabb, vízszintes talpakon állnak. A függőleges és vízszintes elemeket faékekkel rögzítették. – Forgatható könyvtartó részét két dőlött oldal és két há- romszög alakú, függőlegesen álló halánték-lap alkotja, egyiken ki- sebb méretű nyílás található.		15. század vége – 16. század eleje	Könyvtartó részének mind a négy oldalát nö- vényindás laposfaragás, festés díszíti.	
Bonyha (Bahnea, Maros megye) Ref. templom	Két éneklőszékre való takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-134., 135.)	255×81 300×77			
Borbátvíz (Râu Bărbat, Hunyad megye) Ref. templom	Éneklőszék takarónak fele (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1930-091.)	140×78	17. század végi		
Bősháza (Biușa, Szilágy megye) Ref. templom	Hét darab éneklőszék takaró (ket- tőt padon, karzaton használnak) (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-064.)		(18. század)		
	Két darabból álló éneklőszék ta- karó (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-068.)	196×45			
	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-069.)	250×75 225×65		„VICSAL GURKANE / PANDI SARA ATTA”	
Búzásbesenyő (Valea Izvoare- lor, Maros me- gye) Ref. temp- lom	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-192.)	200×53 220×77		„L H”	

<i>Szármaszás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Csomafája (Ciumăfaia, Kolozs megye) Ref. templom	A keleti karzatmellvéden, az orgona jobbán áll jelenleg, egy vékony tengelyen a pulpitus. Könyvtartója két részből áll: a fiókszerűen kiképzett alsó részre épül a két dőlött oldalból kiképzett felső könyvtartó. Az alsó rész egyik hosszanti oldala mentén zsolttármutatató számok csúsztathatók be. <i>Veszendő</i> 47.				Teljes felületét átfestés borítja.
Déva (Deva, Hunyad megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1930-016.)	220×95			
Erdőszentgyörgy (Sângeorgiu de Pădure, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése nyomán. 1935-038.)	185×85			
Etéd (Atid, Hargita megye) Ref. templom	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1931-013v.)	204×70	„S: G: B: S: DE: ETED: A: 1677: DIE: 15: OCTO ^{briis} ”		
		250×50	17. századi		
Farnas (Sfăraș, Szilágy megye) Ref. templom	1790-ben készült a keleti karzatmellvédre elhelyezett, forgatható könyvtartó és zsolttármutatató. Készítői feltehetően a fiatal Umlingok. A könyvtartót egy kettős osztású dőlött oldallap, illetve egy szintén kettős osztású függőleges oldallap alkotja, mely a templomtér felé fordítva zsolttármutatató táblaként szolgál. Felirata a könyvtartó dőlött oldalán olvasható. Umlingok...72., 73.		Isten Ditsőségére Reovaltatta eszt, a Pulpitust, Kudor (?) István: Anno: 1790	Profílozás, fűrészelt szoknyadisz, halánték- lapjain virágorna- mentális festés díszíti, alján jellegzetes Umling kereszt-disz.	
Felsőboldogfalva ²⁰ (Feliceni, Hargita megye) Ref. templom	Az egykori éneklőszéknek csak négyszögletű, dobozszerkezetű talapzata maradt fenn. Felső lapján kör alakú, néhány cm átmérőjű nyílás látható, elkallódott felső, forgatható könyvtartó rész tengelyének a helye. Lángi–Mihály, 2004. 40.		Anno 1710 Die zo July Soltar Ciz.V.6 Órók emlékezetben marad az igaz ... Ezt az Éneklő széket Isten dűczőségére az Felső Boldog Aszony Falvi Templom-	Hangsúlyos profílozás díszíti, fűrészelt fogrosan faragott lécekkal.	

²⁰ Jelenleg a Székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeumban található, Bíró Áron református lelképásztor ajándéka. Lsz.: VII./17.

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
			ban Istenes jo akaratyabul Bika Falvi Vitézlő Ifiu Balas Thamas Czinaltatta. Hoza tévén eszt is, Qui devote canit bis Oratt Isten előtt legyen kedves Ámen		
Geges (Ghinești, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése nyomán. 1935-168.)	180×75			
Gógán (Gogan, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése nyomán. 1933-229.)	200×45	„VALKÁN KATA A'G. R / Sz. EKL~A. / ANNO 1827 ^{be} 15. Ápr. Ajá. / ..”		
Gógánváralja (Gogan-Varolea, Maros megye) Ref. templom	Három éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1933-220., 221.)	220×75 280×75 320×52			
Gyalu (Gilău, Kolozs megye) Ref. templom	„Egy régi éneklőszék a temp- lomban. Felirata: (a.) Oldalain 17. sz.-ra valló reneszánsz díszítme- nyek. Nagyon kopottas. Talapzata hiányzik. Kovácsolt szegekkel és ajtósarkokkal. A pulpitusra szeg- zett zöld posztó csillagfejű szegek- kel rögzítve. Vele egy számtábla, melynek megmaradt felirata: (b). Ezzel egykorú számok és jelzők.” (Debreczeni László feljegyzése. 1935-012.)		a. „FINTa Mar- ton / Hazas TaRsa / Val Edgyüt CsiN / Á(tattak 1)672.” b. „Curavit Rector Gya / uensis Steph Be- regi Aó 1769: ian”		
Gyerővásárhely (Dumbrava, Kolozs megye) Ref. templom	„Éneklő számtábla a legénykar- zaton. Pulpitusán felirat (...). Ol- dalai, pártázata és lába is festve volt, ma bemázolva.” (Debreczeni László feljegyzése. 1936-010.) Umlingok... 75. „Hasonló számtábla az orgona karzaton is, teljesen bemázolva. Másként volt festve, mint az előbbi, pártázata, lába is más, nem valószínű, hogy egy kéz munkája a kettő. ” (Debreczeni László feljegyzése. 1936-010.)		„Sol. XVI. v. 1. Tats (...) semivel. Sofalvi János: / Mester Idejében 1.7.8.4.”		
Hadad (Hodod, Szatmár megye) Ref. templom	Éneklőszék terítő darabja. (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-136.)				

<i>Szármaszás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Hagymásbodon (Budiú Mic, Ma- ros megye) Ref. templom	„Egy igen érdekes, pagodaszerű, kb. 2 m magas barokk éneklő- szék. A csúcsa alatt jelenleg 1808 évszám van. A festés alól azon- ban 1760 (s más festés nyom is) tűnik elő. Párkányain igen szép betűkkel feliratok (...)” (Debreczeni László feljegyzése. 1937–068.)		„1808 Sólt: XCVIII. Vs. 4. (Örömmelditséretet)” „Sólt: XCII. (Jó dolog ... Isten.)” Átfestés alatt „(1760)”		
	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1937-064.)	180×42			
Héderfája (Idrifaia, Maros megye) Ref. templom	Két éneklőszékre való takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-141., 142.)	160×98			
		172×97			
Holtmaros (Lunca Mureşului, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-024.)	190×70	„IDŐS BAKOS ISTVÁNÉL MARADOT ÖZVEGYÉ JOSA KATA AJÁNDÉKOZ- TA I / A HOLTMAROSI EKLÉSIÁNAK 1805 BEN KARÁTON HAVÁNAK 15 dik NAPJÁ / N.”		
	Pulpitus takaró egy darabja, kö- zepéből kivágtak. (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-024.)	95×61			
Homoródjá- nosfalva (Ioneşti, Brassó megye) Unitárius templom	Az éneklőszék szerkezetiileg há- rom részre tagolható: – Az alsó, magas négyszögletű szekrényrész, melynek egyik olda- lán vaspántokkal rögzített ajtó nyílik. – Merev könyvtartó része négyzet alapú gúla formájú, négy döltött oldallappal. – Tetejében forgatható zsolttár- mutató tábla áll. Dávid L.: 1981, 148.		1802, 1809 (?)	Szekrényét hangsúlyos alsó és felső profilozott, fa- ragott és fest- tett párkányza szegélyezi. Egyszínűre festett felüle- tén faragás és esztergált dí- szek láthatók.	
Homoródszent- márton (Mártiniş, Hargi- ta megye) Unitárius temp- lom	Az éneklőszéket jelenlegi állapo- tában két nagyobb szerkezeti egy- ség alkotja: – Az alsó, négyzet alapú szek- rényrész, melynek alsó, széles tal- pa négy pogácsalábon nyugszik. Három oldala sík, osztatlan mező,		–	Visszafogott díszítés: pi- rosra festett profillecek a szekrény alsó és felső ré- szén, eszter-	

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm)</i> Magasság × szélesség × mélység	<i>Felirat</i> <i>Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	míg negyedik nyitott. Belső – polccal osztott – tere tárolásra alkalmas. – Könyvtartó része négyzet alapú gúla, mind a négy oldala dőlött. – Feltehetően elkallódott tetejéről a zsolttármutató tábla vagy esztergált dísz. Dávid L.: 1981. 160.			gált dísz, egy-séges kék felület.	
Homoródszentpéter (Petreni, Hargita megye) Unitárius templom	Az éneklőszéknek csupán téglalap alapú, dobozszerkezetű talapzata maradt fenn. Ez egy szélesebb, alacsony lábazon áll, mely szintén téglalap alapú. Mindnégy oldalának alsó felét íves záródású nyílás töri át, így belső tere tárolásra is alkalmas. Felső könyvtartó része elkallódott. Dávid L.: 1981, 173.	(töredékes) 134×55× 36	–	Egységes kék alapszín borítja, mindnégy oldalán a nyílások fölött keretelt mezőben igényes virágornamentális festés látható.	Az éneklőszék restaurálása folyamatban van
Homoródújfalú (Satu Nou, Hargita megye) Unitárius templom	Az egykori éneklőszéknek csak négyszögletű, dobozszerkezetű talapzata maradt fenn. Egyik oldalán nyílás található, belső tere tárolásra alkalmas. Felső könyvtartó része elkallódott.		–	Felületén jelenleg vörössel keretezett kék mezőben virágmotívumos díszítés látható, mely későbbi átfestés eredménye.	
Hosdát (Hășdat, Hunyad megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1930-048.)	260×76	17. század		
Kalotadámos (Domoșu, Kolozs megye) Ref. templom	A zsolttármutató az 1753-ban készült legénykaron áll, feltehetően az Umling műhely munkája. A forgatható könyvtartó és zsolttármutató kb. 40 cm-es keskeny tengelyen áll a nyugati karzatmellvéden. Alsó részét fűrészelt szoknyadísz szegélyezi. Két dőlött oldala közül a karzatra néző könyvtartó funkciót tölt be, a gyülekezet fele fordított pedig zsolttármutatóként szolgál. Debreczeni, 1936-071.; Lángi–Mihály, 2002. 48.		18. század, átfestve: 1830 VINCZE FERENCZ CURATOR- SÁGA	Fűrészelt és esztergált díszítések. Felületét átfestés borítja.	

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Érszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	Az orgonakar számtáblája. Peremén és pulpitusán olvasható felirata. Az utolsó sor, melyre egy deszkát szegelek, kivehetetlen. (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1936-071.) Umlingok... 78.		„T. id. SZ. P. úr, Damoson Papi hivatalának / 31- dik Esztendejé- ben maga / Rénováltatta ezt az 1774-ben ké- szült Kántori Pulpi- / tust B. Hunyadi Aszta- los Barta / Josef: / ” „által, Szász Lónai Durzó / Istvánnak itten tsak fél Esz / tendeig folytatott Rektori / hivata- lából ismét Lónára / lett viszsa költözte- tése u- / tán Márton György kurátor- / (...)”		
Kercsed (Stejeris, Kolozs megye) Ref. templom	Három éneklőszék takaró. (egyik közülük „selejtezésben”) (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1931-093v.)	175×50			
Kisillye (Ilioara, Maros megye) Ref. templom	A kecses arányú éneklőszéket szerkezetileg két fő egység alkot- ja: – Magas, négyzetes alapú talpazat, mely egy széles, hangsúlyos lába- zaton áll. E kétszintes talpazat felső részét négy oldalon félkör- íves záródású nyílások törik át, al- só szintje zárt. – A talpazatra keskeny facsappal illeszkedik a forgatható felső, kisméretű könyvtartó rész. Mind- két dőlött oldalára könyv helyez- hető, erre utalnak a támaszként szolgáló profilécek is. Két halán- téklapján egy-egy félköríves záró- dású nyílás található. A könyvtar- tót fűrészelt és esztergált díszítés koronázza. Debreczeni, 1932-034., 038.		(átfestés alatt) Illyei szent Ecc- lésia: Az ki ez széket csinálja Az, ezt te néked ajánlja, Végved jo néven kivánnya 1707 Gernyeszegi Asz: alos István Csi: nálta az Illyei Templomba Pün kösti ajándékba 1707 Énekeljete az Úrnak új éneket az ő dicsi(r)e(ti) zeng(j)e(n) az ő szentein(ek) (gyü)lekezetiben. Órven dezzen az	Igényes profilozás, fűrészelt és esztergált díszítések. Teljes felü- letét egysé- ges kék át- festés borítja, mely alól átsejle- nek feliratai és festése.	Jónak minősít- hető. Az átfes- tés alatt jó álla- potban fennma- radt az eredeti festés.

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
			Izrael az ő teremtetőjében az Sionnak (fia) ör vendezzenek a(z) (ő) királyoknak. Solt: 149 v (1,2) ZsóLt.		
	Három darab éneklőszék takaró. (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-034.)	250×63 250×85 204×48	„BAN fIEVA” „V.I. B.I.”		
Kőródszentmárton (Coroisánmartin, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése nyomán. 1933-146.)	222×55			
Körösfő (Izvorul Crișului, Kolozs megye) Ref. templom	Az éneklőszéket feltehetően ifjabb Umling Lőrincz készítette. Szerkezetileg két fő egységre tagolható: – Egy dobozszerkezetű, magas talpzat, melynek felső kétharmada keskenyebb, alsó egyharmada szélesebb lábazatként szolgál. – A talpzatra helyezett forgatható könyvtartó rész. Ennek fiókszerű alsó része könyv és számtáblácskák tárolására hivatott; egyik hosszanti oldallapja kihúzható/ tologatható, a másik pedig zsoldármutatóként szolgál (alsó és felső részére kiképzett vajatokba csúsztathatók a számtáblácskák). Erre rögzítették a zárt, háromszög keresztmetszetű (két dőlött oldallal rendelkező) felső részt, melyet díszes faragvány és pelikánábrázolás koronáz. Könyvtartóként csak egyik, a zsoldármutatóval ellentétes oldala szolgál. A keskeny, magas talpzat három oldala díszített és két-két mezőre tagolt, egy oldala sík és festés sem díszíti. Ez arra utal, hogy eredetileg ez az oldal nem volt látható, feltehetően egy pad- vagy karzattmellvédhez rögzítették, melynek magasságát jelöli az éneklőszéken látható lenyomat.	238×54× 46	SAMUEL INCZE PASTOR/ Eccla: CONJUGE Krisztina / T.../ CURAVIT* AN NO 1764	Gazdag profilozás és igényes faragás díszíti. Talpzata keskenyebb felső felének három oldalát profilékkal két-két kisebb mezőre osztották, melyeket virágornamentális festés díszít.	Restaurált tárgy. ²¹

²¹ 2006–2007-ben végzett restaurálását megelőzően a felső, könyvtartó rész a nyugati karzattmellvédre másodlagosan helyezve töltötte be zsoldármutató funkcióját, talpzata pedig a toronyaljban kallódott.

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	A könyvtartó gyülekezet fele tekintő döltött oldalán olaszkoszorúba írt felirat volt hajdan, mely mára teljes egészében lekopott, csupán egy-két betűje látható. Debreczeni, 1936-044.; Umlingok... 86.; Lángi-Mihály, 2002. 56–57.				
	Az 1841-ben készült orgonakarzaton áll egy éneklőpulpitus, melynek keskeny oszloplábazata van. Egy döltött oldallal rendelkező forgatható könyvtartójának gyülekezet fele fordított oldala függőleges és zsoltármutatóként szolgál. Lángi-Mihály, 2002. 57.			Felületét világoskék olajfestés borítja.	
Körtvélyfája (Peris, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék. (Kiss Lóránd szíves közlése és fényképfelvétele alapján.)				
Küküllővár (Cetatea de Baltă, Fehér megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1934-037.)	250×96	„A. 1705. / P. HORVAT SAMUEL es / A. NEMES ERSEBETH. / ISTEN DÜTSÖSSEGE RE / SZENTELÉK ”		
Magyarbikal (Bicâlatu, Kolozs megye) Ref. templom	A pulpitus a keleti karzatmellvéden, az orgona bal oldalán áll rövid tengelyen. A forgatható könyvtartó fiókszerű alsó része hangsúlyos, egyik hosszanti oldala zsoltármutatóként szolgál, másik tologatható. A felső rész két oldala döltött. Részben kivehető feliratát Debreczeni László jegyezte le (1936-121.)		„BARTA JANOS (tsin) / áltata Isten Ha(zá) / ...”	Esztergált és fűrészelt díszítés koronázza, profilozás és fűrészelt szoknyadísz szegélyezi.	Felületét átfestés borítja.
	A nyugati karzatmellvéden található a szemközti pulpitus párdarabjaként. Talapzatát rövid, vékony, faragott tengely képezi. A könyvtartó fiókszerű alsó része hangsúlyos, egyik hosszanti oldala zsoltármutatóként szolgál. A felső rész két oldala döltött. „Alsó csipkéjén, a festés alatt kivehető” feliratát Debreczeni László jegyezte le. (1936-121.)		„M: B: / Ifiju Furujas Ferentz Isten / házához az maga / költéségével Tsinaltatta 24 / Esztendő Kor: Ano 1794”	Fűrészelt díszítés koronázza, fűrészelt szoknyadísz szegélyezi	

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm)</i> <i>Magasság ×</i> <i>szélesség ×</i> <i>mélység</i>	<i>Felirat</i> <i>Érzsám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1936-121.)	210×48	„T R”		
Magyarborzás (Bozics, Beszterce-Naszód megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1928-284.)		„Fazekas Mihály / Kis Erzsébet anno 1761 ”		
Magyargyerőmonostor (Mánástireni, Kolozs megye) Ref. templom	A keleti karzattmellvéden áll, kb. 30 cm-es vékony, rövid tengelyen a forgatható könyvtartó és zsolttármutató. Feltehetően idősebb Umling Lőrincz készítette a keleti karzattmellvéddel egyidőben a 18. század derekán. Karzatra néző, döntött oldallapja könyvtartóként, gyülekezet fele fordított döntött oldala pedig zsolttármutató táblaként szolgál. Debreczeni, 1937-098.; Umlingok... 90.		–	Profilozás és esztergált díszek, díszítőfestés borítja.	
	A nyugati karzattmellvéden áll egy – a szemköztihez hasonló szerkezetű – forgatható könyvtartó és zsolttármutató. Karzatra néző, döntött oldallapja könyvtartóként, gyülekezet fele fordított döntött oldala pedig zsolttármutató táblaként szolgál. Debreczeni, 1937-098.; Lángi–Mihály, 2002. 64–65.		–	Az egyszínűre mázolt szerkezet felső felét áttört faragású aranyozott dísz koronázza.	
Magyarkapus (Căpușu Mare, Kolozs megye) Ref. templom	A nyugati karzattmellvéden áll, keskeny, kb. 50 cm magas, nyolcszögletű oszloplábon a forgatható könyvtartó. Ennek fiókszerű alsó része könyv és számtáblácskák tárolására hivatott; egyik hosszanti oldallapja kihúzható, a másik pedig zsolttármutatóként szolgál (alsó és felső részszéire kiképzett vajatokba csúsztathatók a számtáblácskák). Erre az alsó részre rögzítettek a zárt, háromszög keresztmetsetű (két döntött oldallal rendelkező) felső részt. Az alsó zsolttármutatóval megegyező oldal itt hasonló funkciót tölt be, míg ellenkező oldala könyvtartóként szolgál. Archív felvétel: Köh 20, 975.; Lángi–Mihály, 2006. 94–97.; Kis, 1968.; Umlingok... 91.		(átfestési réteg) 1759	Esztergált és fűrészelt díszítés koronázza. Részben átfestett felületén az Umling műhelyre jellemző virágornamentális festés látható.	

<i>Szármaszás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Érkszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Magyarköblös (Cubleșu- Someșan, Kolozs megye) Ref. templom	A nyugati karzaton zsolnármuta- tóval ellátott pulpitus (?).				
Magyarlapád (Lopadea Nouă, Fehér megye) Ref. templom	Pulpitus takaró (törlőnek használ- ják) (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1931-075v.)	150×118			
	Pulpitus takaró (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1931-075v.)	182×10?			
Magyarókereke (Alunișu, Kolozs megye) Ref. templom	Fiatál Umlingok által készített pulpitus az orgonakarzaton. Debreczeni, 1936-094.				
Magyarvalkó (Văleni, Kolozs megye) Ref. templom	A könyvtartó részből álló pul- pitus vékony, alacsony tengelyen áll az 1805-ben épült orgona bal oldalán a keleti, idős Umling által készített karzatmellvéden. Gyüle- kezet fele tekintő oldala zsolnármu- tatóként, míg ellenkező oldala könyvtartóként szolgál. Lángi–Mihály, 2002. 70.				
Magyarvista (Viștea, Kolozs megye) Ref. templom	A keleti orgonakarzat mellvédjén, az 1825-ben készült orgona bal oldalán áll az Umling műhely által készített pulpitus. Több alkotá- sukhoz (Körösfő, Nyárszó, Méra, Somkerék, Magyarapus) hason- lóan a forgatható könyvtartó fi- ókszerű alsó része könyv és számablátskák tárolására hiva- tott; egyik hosszanti oldallapja ki- húzható. Erre az alsó részre rögzí- tették a zárt, háromszög keresztmetszetű felső részt, melynek egyik döntött oldala könyvtartóként szolgált. Másik döntött oldalára egy kis lécezt rögzí- tettek, mely által zsolnármutató funkciót tölt be. Jelenleg a könyvtartó kisméretű talapzaton áll. Feltételezhető, hogy eredetileg a fent említett éneklozésekhez hasonlóan ma- gas talapzaton állt és az orgona készítésekor került föl a karzatra, jelenlegi helyére. Umlingok...103.; Lángi–Mihály, 2002. 73.			A könyvtar- tót eszter- gált díszek, faragott pár- tázat koroná- zza. A teljes fe- lületet borító átfestés alatt kutató- ablak bizon- nyítja az eredeti virágorna- mentális megléteét.	

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Mákó (Macău, Kolozs megye) Ref. templom	„Egy régi kántori pulpitus használaton kívül. Első oldalának felső részén (a.), alsó részén (b.) és az alsó függőleges részén külön írva (c.)” feliratai. „Az Öreg Umling munkája kevés virágdíszszel.” (Debreczeni László feljegyzése. 1936-101.)		a. „Solt. CXLV. vs. 2: Ditsere (..) élek” b. „vs. 5: Boldog ... Istenben” c. „Ezen Pulpitust különös buzgóságtól viseltetvén Is / ten ditsőségére építette a Máko Ref / Sz: Ecc. Szamara a maga költségével Magya / rosi Judit Aszszony. Tisztarto Szász / István Uramnak Kedves élete párja. / Anno 1763. / Diebus xbris.”		
	„Egy más éneklő pulpitus sötétre mázolja. A másolás alatt betűzhető írás az alsó részben (..)” (Debreczeni László feljegyzése. 1936-101.)		„(A..)los Mile Sámuel (Atta?) / Anno 1827 be készült / T. Tsákány Sámuel / papságában Kováts Márton Kurátor / ságában.”		
Marosbogát (Bogata, Maros megye) Ref. templom	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-164., 167.)	325×70			
		184×72			
Marosdécse (Decea, Fehér megye) Ref. templom	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1931-096r.)	175×43			
		195×47			
Marosillye (Ilia, Hunyad megye) Ref. templom	Az éneklőszék szerkezetileg két részből áll: – Magas szekrényrész alkotja talpazatát, mely jelenleg négy kis lábon áll. – A talpazaton helyezkedik el a forgatható könyvtartó rész. Ennek egyik dőlött oldala zsolttármutatató táblaként, míg másik könyvtartóként szolgál. Háromszög alakú halántéklapján kis szív alakú nyílás található. Hunyad-Zaránd II.; 458., 465. – Ősz, 2005. Veszendő. 186.			A könyvtartó rész alsó felét fűrészelt szoknyadísz szegélyezi.	

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Marosugra (Ogra, Maros megye) Ref. templom	Megrövidített éneklőszék takaró. (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-189.)				
Marosvásárhely (Târgu Mureș, Maros megye) Református Vár- templom	A nagyméretű, díszes kiképzésű éneklőszék a templom piacterén áll, a szószékkel és az úrasztalával együtt. Az építmény felső részén a készítés éve, míg az énekes- könyvtartó peremén és a talapzat felső részén Zsoltár-idézetek ol- vashatók. Talapzata esztergált pogácsalába- kon áll. E négyszögből induló dobozszerkezet térdmagasságban nyolcszögletűbe vált át. Erre az alsó dobozszerkezetre helyezték a forgatható, négyszögű, énekes- könyvtartó peremmel ellátott pulpitust. Az utóbbi javítások alkalmával több ízben átfestésre került, leg- utóbb 1974-ben. A közelmúltban végzett restaurálás során az ere- deti színvilág feltárára került és ugyanakkor kiderült, hogy az át- festés 1700-as évszáma alatt az 1760-as évszám található. Dávid L., 2001; Dávid I., 2001; Lángi-Mihály, 2006. 113.		1760 Örömmel énekelje tek az Úrna/k Földnek minden lakosi: zengje/tek. Örüljetek és mondjato/k ditséretet'. Sólt: XCVIII. V. 4 # Jo dolog az Urat tisztelni, és a te nevednek éneket mondani, oh Fel- séges Isten'. Sólt. XCII.	Festése ké- kes valamint barnás már- ványozott felületet al- kot, melyet élénk színű profilécek tagolnak.	Restau- rált tárgy.
Mátisfalva (Mătișeni, Hargi- ta megye) Ref. templom	Jelenleg a nyugati karzatmellvé- den, szorosan a fal mellett áll az éneklőszék. Szerkezetileg két részből áll: – Egy alsó, dobozszerkezetű szekrényrészből, melynek felső lapja kissé dőlött és könyvtartó- ként szolgál. – A felső részre rögzített forgat- ható zsoltármutató tábla. Ritka előfordulású szerkezete a – na- gyobb méretű – nyárádszent- mártoni „éneklő oltárral” roko- nítható. A keleti orgonakarzaton, az or- gona bal oldalán található egy kisméretű könyvtartóból és zsol- tármutatóból álló pulpitus.		1833	Fűrészelt pártázatok és szoknya- díz szegé- lyezi. Gyü- lekezet fele tekintő ol- dalát virágorna- mentális festés díszí- ti.	
Méra (Mera, Kolozs megye) Ref. templom	Az Umling műhely munkájaként számom tartott éneklőszék meg- csonkítva, másodlagos elhelye- zésben található a keleti karzat-		(átfestés alatt)	Igényes profilozás, faragás és esztergált	

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	<p>mellvéden. Egykori lábazata felső részének csak egy keskeny szelete tartja ma a könyvtartót az orgona jobb oldalán. Alsó fele elkallódott. Fennmaradt könyvtartó része forgatható. Ennek fiókszerű alsó része könyv és számtáblácskák tárolására hivatott; egyik hosszanti oldallapja kihúzható. Erre az alsó részre rögzítették a zárt, háromszög keresztmetszetű felső részt, melynek egyik dőlött oldala könyvtartóként szolgált. Itt szelesebb a könyvet tartó vízszintes felület és támaszként szolgáló profilféccel is szegélyezték. Másik dőlött oldalára két kis lécezt rögzítettek, melyek közé becsúsztathatók a számmutató táblácskák. A meglévő részek formája alapján a szintén Umling féle körösfői, nyárszói és somkeréki példákhoz hasonló, keskeny, magas talpazatú éneklőszék lehetett. Umlingok... 105.</p>			díszek ékesítik. Átfestés alatt rejlik igényes, virágornamentális festése.	
Mezőújlak (Delureni, Beszterce- Naszód megye) Ref. templom	Három éneklőszékre való terítő (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1928-250.)		1784 előtti		
			„Isten dicsősegere adta / Berckszáni Sára 1788.”		
Mihályfalva (Boarta, Michelsdorf, Szeben megye) Ref. templom	Pulpitus takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1930-257.)	310×43			
Mikefalva (Mica, Maros megye) Ref. templom	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-118.)	232×50 245×93	„B: MARA”		
Nádasdaróc (Dorolțu, Kolozs megye) Ref. templom	„Egy éneklő szám pulpitus” (Debreczeni László feljegyzése. 1936-106.)		„1.7.9.6. / MAGA KÖLTSÉGÉ- VEL ÉPÍTET / E GÁSPÁR MÁRTON. Ber- talan Gáspár / Rectorságába”		

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Nagybacon (Bátonii Mari, Kovászna megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-156.)	180×87	„OSVAT LASZLONE F: B: ATTA A BE 1724”		
Nagymedvés (Medves, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék. (Ósz Sándor Előd szóbeli közlé- se.)				
Nyárádszent- lászló (Sánvási, Maros megye) Unitárius temp- lom	Az éneklőszék szerkezetileg két részből áll: – Talapzatát egy magas, doboz- szerkezetű szekrényrész alkotja, melynek egyik oldalán egy nyílás található. Felső részét fogazott párkányzat szegélyezi. – Felső könyvtartó része gúla ala- kú. A talapzat egyik oldalán látható kivéssett felület szándékos roncsolás nyomait mutatja, melynek helyén – a fennmaradt nyomok alapján – feltételezzük, hogy plasztikusan kiképzett felirat volt. Körbefutó könyvtartó léccén is hajdan felirat volt. Két oldalt át- festés borítja a lécet, míg a másik két oldalán csak néhány betűje azonosítható a valamikori felirat- nak. Szerencsére korábbi feljegy- zések megőrizték a fontos információt.		Omnis Spiritus laudet Domonum AD. 1645.	Könyvtartó- ját esztergált dísz korona- názza.	A hajda- ni sek- restyé- ben kallódik.
Nyárádszent- márton (Mitrestti, Maros megye) Unitárius temp- lom	A nyugati karzattalvédre mere- ven rögzített „éneklő oltár” egy hangsúlyos, dobozszerkezetű szekrényrészből áll, melyet a bil- lenthető zsolttárgyatábla és az ezt övező faragott díszítés korona- z. A szekrény karzatra néző ol- dalának alsó felén kis ajtó talál- ható, felső fele pedig dőlött, könyvtartóként szolgál.		1795 Néhai Tek. Bakó Béniámin élete párja, tek. Jánosi Sára asszony Istenhez való buzgóságából maga költségén csináltatta ezen éneklő oltárt.	Előlapjának kiképzése architektu- rális jellegű, profilozás és áttört fa- ragás díszíti.	Teljes fe- lületét átfestés borítja.
Nyárszó (Nearşova, Kolozs megye)	Az éneklőszék készítője feltehe- tően a fiatal Umling János, felte- hetően 1778-ban, a templom	(helyreál- lítás után)	‘Sol: XCVI v. 1. Énekeljen az Úr nak mind az	Profilozás és faragás. Virágorna-	Restau- rált tárgy. ²²

²² 2006–2007-ben végzett helyreállítását megelőzően felső része a karzattalvédre helyezve állt másodlagos elhelyezésben, a templombelső berendezéséhez illeszkedő átfestetett állapotban, talapzata pedig megcsonkítva, válságos állapotban a toronyaljban kallódott. A talp – megcsonkítás során nyert – magassága és formája arra utalt, hogy lehetett az éneklőszéknek egy korábbi másodlagos elhelyezése is. Talán akkor a könyvtartó a talppal együtt foglalt helyet a karzaton, a talp festetlen oldalával a karzattalvédre belső

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm)</i> Magasság × szélesség × mélység	<i>Felirat</i> <i>Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Ref. templom	többi festett faberendezési tárgyával egyidőben. Szerkezetiileg két fő egységre tagolható: – Egy dobozszerkezetű, magas talapzat, melynek alsó egyharmad része egy szélesebb lábazati rész. – A talapzatra helyezett forgatható könyvtartó. Ennek fiókszerű alsó része könyv és számtáblácskák tárolására hivatott; egyik hosszanti oldalja kihúzható, a másik pedig zsolttármutatóként szolgál (alsó és felső részére kiképzett vájataiba csúsztathatók a számtáblácskák). Erre rögzítették a zárt, háromszög keresztmetszetű (két dőlött oldallal rendelkező) felső részt, melynek egyik, a zsolttármutatóval ellentétes oldala szolgált könyvtartóként. A keskeny, magas talp három oldala díszített, egy oldala sík és festés sem díszíti. Ez arra utal, hogy eredetileg feltehetően egy pad- vagy karzatmellvédhez (?) rögzítették. Ennek magasságát jelöli a szóban forgó negyedik oldalon látható lenyomat. Umlingok...108.	185×54× 39	egész föld. `Soltar.	mentális festés.	
Olasztelek (Tălișoara, Kovászna megye) Ref. templom ²³	Az éneklőszék szerkezetiileg két részből áll: – Talapzatát egy magas, dobozszerkezetű szekrényrész alkotja, mely az alsó részen hangsúlyosabb lábazattá szélesedik ki. Egyik oldalán ajtó nyílik, míg másik három oldalán a fölül ívesen záródó mezőket profílozás keretezi. Felső részét fogazott párkányzat szegélyezi. – Felső könyvtartó része gúla alakú		Psalmus XXIX Fili Polafium... Jehova gloriam laudem IN GLORIAM DO: DEI Curavit fieri SP. e: ac generosus Dominus Iosephus DANIEL consor' qui Spe: ac Gal: de ANNA ToROKAI (...) ANNO CXVI. r	Kicsúcsosodó könyvtartóját faragott dísz koronázza.	

feléhez rögzítve. (Hasonló módon való elhelyezés érdekében csonkították ugyanígy az ördögösfüzesi és a szindi éneklőszékeket is.) A helyreállítás során a tárgy visszanyerte eredeti méreteit és formáját.

²³ Jelenleg a Sepsiszentgyörgyi Múzeumban található.

<i>Szármaszás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
			Salhabco(?) quod eho. Va ... xaudif voceru d..		
	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1932-169., 171.)	255×90	„MARKO SANDORNE SZABO SU=SAN=NA 1742”		
		270×55			
Óraljaboldog- falva (Sântămărie Orlea, Hunyad megye) Ref. templom	Szerkezetileg három részre tagol- ható: – Egy szélesebb talpon álló do- bozszerkezetű szekrényrész, mely belső polcokkal három részre ta- golt és egy oldalon ajtó zárja. – A szekrényrészre helyezett me- rev könyvtartó rész, melynek két oldallapja dőlött. Egyik függőle- ges oldalán kör alakú kb. 8–10 cm. átmérőjű nyílás található. – Hangsúlyos, forgatható zsol- tármutató tábla Hunyad-Zaránd II.; Ősz, 2005.		Aō Dni. 1806 EREXIT SPECTABILIS ac Grosus Dnus MARTINUS FÓRIS DE, ZILAH SÓLTÁR. DITSÉRET.	Profílozás és faragott díszítés. Felületét egységes zöldeskék alapszín bo- rítja, piros profilécek- kel.	
Ördögösfüzes (Fizeșu Gherlii, Kolozs megye) Ref. templom	Az éneklőszék szerkezetileg két részre tagolható: – Talapzatát doboz szerkezetű szekrényrész alkotja, melynek három oldala sík, negyediken pedig ajtó nyílik. – Egykor forgatható könyvtartó része, melynek mindkét dőlött oldala könyvtartóként szolgált. Mára funkcióját elvesztette és mereven hozzászegelték a talap- zathoz. Az éneklőszék jelenleg meg- csonkított állapotban áll a keleti karzattmellvédhez erősítve. Ta- lapzatának előlapját oly módon csonkították, hogy a karzattmell- véd felső gerendájának és desz- kaborításának körvonalát ponto- san kövesse. (Hasonló módon való elhelyezés érdekében cson- kították ugyanígy a nyárszói és a szindi éneklőszékeket is.) Ennek alapján, az éneklőszék jelenleg másodlagos elhelyezésben talál- ható, eredetileg körüljárható volt. A templomba 2008 nyarán, az ördögösfüzesi falunapok al-	186×68× 49	–	Profílozás- sal és esz- tergált díszí- téssel látták el. Jelenleg részben át- festett felü- letén nem azonosítha- tó virágor- namentális díszítés.	

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	kalmával a karzatokra helyezett három-három éneklőszék takaró mellé még kettőt-kettőt felhelyeztek.				
	Négy éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1935-140., 146.)	240×75	„N. WESENYEI SÁMVLENÉ SAARÓSI KRISTINA ADTA ISTENHEZ VALO BVZGOSÁ / GÁBOL. AZ. Ö. FÜZESI REF: EKLÉSIA SZÁMÁRA ÉNEKLŐSZÉK RE. AÓ 1738. 17 Aug. ”		
		275×75	„FAZAKAS B: JÁNOS ES SZALOS KÁTA ISTENÉHEZ VALO BUZ / GOSÁGABOL ADTA A' Füz: RÉF: ECCL'A SZAMARA ÉNEKLŐ SZEKRE 1756”		
		260×48	„1842 MÁRCIVS 12 / (másik vé- gén 15). (1872) PAUL János nő veres juLiÁnna / AttA DeBReceni ANNA vARtAt./”		
		250×45	„1883 / A REF EGYHÁZ SZÁMÁRA /” (a másik végén): „1888 / AJÁLTA LAPOHOS ISTVÁNNÉ / SZÜL: DEBRECENI ANNA.		

<i>Szármaszás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Póka (Páingeni, Maros megye) Ref. templom	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1934-059.)	250×75 255×75			
Radnót (Iernut, Maros megye) Ref. templom	Két éneklőszék terítő (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-174., 175.)	198×58 200×83	„A ^o 1755 N: Nehai Nagy Janosné Szántó Ilona adta ezt a ken- / dött a Radnoti Ref: E ^o ck: hogy születen az Éneklő Székenn / állyon a Temp- lomban.”		
Retteg (Reteag, Beszter- ce-Naszód me- gye) Ref. templom	Éneklőszékre való terítő (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1930-013.)	235×82	„Eneklő sekre Vigh Ersebeth a. 1680”		
Segesvár (Sighi- soara, Maros megye) Szász evangéli- kus – Hegyi – templom	A sekrestyében őrzik egy pulpitus vagy éneklőszék alsó szekrényké- jét. A vastos, négyzet keresztmet- szetű, egy oldalán ajtóval ellátott, finom asztalosmunkával készített szekrénykének alul kiszélesedő lábazata van, míg a felső könyv- tartó része hiányzik. A szekrényke felső és alsó lapjának furata, illet- ve beletörött tengelye bizonyítja, hogy hajdan forgatható pulpitus része volt. Feltehetően a segesvári Reychmut János asztalos műhelyében ké- szült.		1510 körül	Intarziával és lapos fa- ragással dí- szített.	Konzer- vált álla- pot.
Somkerék (Sintereag, Beszterce- Naszód megye) Ref. templom	Az éneklőszéket feltehetően if- jabb Umling Lőrincz készítette. Jelenleg az 1829-ben épített or- gonakarzaton áll, az – szintén az Umling műhely által készített – orgonaszekrény jobb oldalán. Szerkezetileg két fő egységre ta- golható: – Egy dobozszerkezetű, magas talapzat, melynek felső kéthar- mada keskenyebb, alsó egyharmada szélesebb lábazatként szolgál. A keskeny, magas talapzat három oldala festéssel díszített, negyedik oldala sík, nem azonosítható fes-		Proprius Sump- ti 69 Feri Curavit Steph. Szigethi Scho L/E Rector Ano 1761	Könyvtartó- jának felső részét fűre- szelt pártá- zat és esz- tergált dísz koronázza, alsó élet szoknyadisz szegélyezi. Felületének nagy részét kvalitások virágorna- mentális	Állapota jónak minősít- hető.

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm)</i> <i>Magasság ×</i> <i>szélesség ×</i> <i>mélység</i>	<i>Felirat</i> <i>Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	<p>tés nyoma, sem a kiugró lábázat. Felső részén kisméretű, felül íves záródású nyílás található, mely számtáblácskák tárolására hivatott.</p> <p>– A talpazatra helyezett forgatható könyvtartó rész – más Umlingmunkákhoz hasonlóan – itt is két egységből áll: alsó, dobozszerűen kiképzett része ebben az esetben zárt, egyik hosszanti oldala zsol-tármutatóként szolgál. A felső, szintén zárt, háromszög keresztmetszetű részének egyik – a zsol-tármutatóval ellentétes – dőlött oldala könyvtartóként szolgál. Másik oldala évszám feliratot hordoz.</p> <p>A talpazat kiképzése arra utalhat, hogy eredetileg egyik oldala nem volt látható, azt feltehetően egy pad- vagy karzattámlához rögzítették.</p> <p>Eddigi ismereteink alapján ez az egyetlen éneklőszék a hasonló szerkezetű Umling alkotások közül (Körösőfő, Nyárszó, Méra, Magyarvista), mely nem esett áldozatul a későbbi korok átfestéseinek, átalakításainak.</p> <p>Umlingok... 111.</p>			festés borítja.	
Somlyóújlak (Uilacu Șimleului, Szilágy megye) Ref. templom	<p>A templomban található egyik pulpitus az 1775-ben készült nyugati karzattámláon áll. Feltehetően eredetileg is karzatra készült.</p> <p>Szerkezetileg egy keskeny, rövid, esztergált tengely és egy könyvtartó alkotja. Könyvtartójának egyik oldala dőlött, a másik oldala függőleges és zsol-tármutatóként szolgál.</p> <p>Archív felvétel KÖH:</p>			A könyvtartó felső részét esztergált és faragott díszítés koronázza, alsó részét fűrészelt szoknyadisz szegélyezi.	Teljes felületét okkersárga átfestés borítja.
	<p>A keleti orgonakarzaton, az orgona jobbán áll csavart oszloplábon a templomban található második pulpitus. Felső, könyvtartó részének mind a négy oldala dőlött, egyik zsol-tármutatóként szolgál.</p>			Profílozás és fűrészelt szoknyadisz szegélyezi.	Teljes felületét okkersárga átfestés borítja.
Sövényfalva (Cornești, Maros)	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései)	200×74 188×77	„UJSZÉKELYI		

<i>Szármaszás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Érszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
megye) Ref. templom	nyomán. 1934-021., 025.)		PAP ERSÉBETH Ad- ta Isten dicsős / segere / ANNO 1721.”		
Száldobos (Doboşeni, Kovászna me- gye) Ref. templom	Éneklőszék takaró („rongyolt ál- lapotban, később egy szőszék ta- karóra applikálták, mely: FÜLEI BODA LASZLONŐ KOVASZNAI GÖTZ ROSALIA AJ[ándéka] 1853.” Debreczeni László feljegyzése. 1932-175.)	200×58	„DEAK: SUSANNA K: Fio T: Kelemenne Aszszonyom: Atta ez kendot / Az Kovasznai TEMPLOmba is'TEN Dicsössegere Ao 1732.”		
	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1932-176.)	200×82			
Székelymuzsna (Mujna, Hargita megye) Ref. templom	A nyugati – 1639-ben épített, majd 1839-ben átalakított – kar- zatmellvédre rögzített pulpitust egy könyvtartó alkotja, melynek gyülekezet fele tekintő oldala füg- gőleges, zsoltármutatóként szol- gál, karzatra néző oldala pedig dőlött és könyvtartóként szolgál.				
Székelyzsombor (Jimbor, Brassó megye) Evangélikus templom	A pulpitus szerkezetileg két fő részből áll: – Egy nyolcszögletű talapzattól, melyet derékon felül két részre osztottak, alsó része fokozatosan szélesedik, profílozása stabil lába- zati részt alakít. – Egy felső, forgatható rész, melynek két dőlött oldala könyv- tartóként szolgál, háromszög ala- kú halántéklapján kerek nyílás látható. Két dőlött oldalán fel- iratok olvashatók.		HOSZU MIHÁLY. UJJRA FÖSTETE ANNO 1793 KIÁLTÁSOM HALD MEG ISTEN, VED FÜLEDBE AZ ÉN KÖNYÖRGÉ- SEMET	Festés díszí- ti. Nyolcszög- letű talapza- tának olda- lait gazdag profílozás tagolja.	
Székes (Sácáreni, Maros megye) Ref. templom	Négy éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-251., 253., 255.)	175×83	„UJFALVI ANNOK ASZSZÁNY DOBOS MIHÁLY URAM / ÉLETE PÁRJA ISTENES INDULTYÁBÓ L ADTA A: Sz:		

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
			R: E.” „IN ANNO 1764		
		175×50	„GÁSPAR ISTVÁN és felesége Kali Éva aták isten / Ditsőségire: A ~ Székesi: Ecck Ao ~ 1764 Die 9 / juny.”		
		170×50	„KELEMEN ILONA”		
		210×50			
Szentgerice (Gálafeni, Maros megye) Unitárius templom	Az éneklőpulpitus „éneklő oltár” a nyugati karzatmellvéden található. Szerkezetileg egy egyszerű felépítésű, mereven rögzített könyvtartóból áll, melynek belső tere tárolásra alkalmas. Ennek gyülekezet fele tekintő oldalát egy hangsúlyos „homlokzattal” látták el, melybe zsolttármutató táblát is kiépítettek.		(átfestési réteg) 1904	Egyszerű, fűrészelt díszítés koronázza.	
Szentmargita (Sámmárgita, Kolozs megye) Ref. templom	Pulpitus takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-016.)	190×50	„BALINT ERSEBET ADTA SZAKATS KATA . MK” „1759”		
Szilágylompért (Lompirt, Szilágy megye) Ref. templom	A templom keleti karzatán kallódik egy – egykor forgatható – könyvtartó rész a tengelyében álló csappal, egy különálló zsolttármutató táblával és szerényebb kivitelű faragványokkal. Talapzatáról és eredeti elhelyezéséről nincs pontos információk. A könyvtartó alsó része négy-szögletű, háromszög keresztmetsetű felső részének egyik dőlött oldala könyvtartóként szolgált.				Teljes felületét kék át-festés borítja.
Szind (Sándulesti, Kolozs megye) Ref. templom	Az éneklőszék eredetileg három szerkezeti egységből állhatott: – Dobozszerkezetű szekrényrész alkotta talapzatát. Egyik oldala nyitott, belső terét polccal tagolták és énekeskönyvek tárolására használhatták. – Könyvtartó rész. – Forgatható zsolttármutató tábla. Jelenleg az éneklőszék megcson-			A szekrényrész két oldalallapját nagyon igényes virágornamentális festés borítja. Gazdag faragás és	A karzatmellvédebe beépített oldalt át-festés borítja. A virágornamentális

<i>Szármaszás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Érzsám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	kított állapotban található a karzaton. Szekrényét megcsonkították, kivágva a karzat felső gerendájának a helyét, majd beépítették a karzatba. (Hasonló módon való elhelyezés érdekében csönkítették a nyárszói és az ördöngösfüzesi éneklőszékeket is.) A könyvtartó rész feltehetően elkallódott, ma csak a forgatható zsolttármutató tábla áll a talapzaton. (Kiss Lóránd szóbeli közlése és fényképfelvételei alapján.)			profilozás díszíti.	festés kopott, hiányos.
Tancs (Tonciu, Maros megye) Ref. templom	Öt éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1934-078., 079., 082.)	200×40	„K. D. / 1865 be.”		
		175×46			
		180×36	„I N G n ő / (.) á (. . .) I (. . .) a / Adta a Tan / csi ref. Eccla: / nak 1801 ben”		
		200×47	„1816. N. M. K. S.”		
		200×50			
Toldalag (Toldal, Maros megye) Ref. templom	„Éneklőszék, barokk, felirata az ajtóján: (a.) rajta egy nagyon rongyolt takaró. Felirata: (b.)” (Debreczeni László feljegyzése. 1934-066.)		a. „VASI / GÖRG / CSINAL / TatTA / MAGA / KÖLCSE / Gével” b. „1731 / BÖJTE ERSOK GALATZI LÁSZLONE TSINALTA.”		
Torboszló (Torba, Maros megye) Ref. templom	Éneklőszék terítő (Debreczeni László feljegyzése nyomán. 1933-274.)	132×51			
Tordaszentlászló (Sävädísla, Kolozs megye) Ref. templom	Szerkezetileg az éneklőszék két nagyobb egységre tagolható: – Talapzatát négyzetalapú szekrényrész alkotja, melynek egyik oldalán ajtó nyílik. Belső terét polcokkal tagolták, énekeskönyv és zsolttármutató számtáblácskák tárolására alkalmas. Talapzatát alsó és felső részén is hangsúlyos profilozott párkány zárja le. Oldalait egy-egy profilcéccsel keretelt	165×43×45	PSALLITE CANT ICUM JEHOVÆ HALELUJAH IN Ho NoREM DO MINI. HU NC PUL	Teljes felületét igényes virágornamentális festés borítja, gazdag profilozással és esztergált díszítéssel.	Könyvtartó részét jelenleg fekete átfestés borítja. ²⁴

²⁴ Az éneklőszék restaurálása folyamatban van.

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Évszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
	nagyméretű, valamint egy kicsiny mező tagolja. – Forgatható könyvtartó része vi- szonylag kisméretű. A gúla for- májú rész három döltött oldala könyvtartóként szolgálhatott, míg egyik oldalára számtáblácskák be- csúsztatására alkalmas kis léceket szegeztek.		PITUM ÆRE Pro PRIO PRO CuRAVIT BENEDI CTUS M(.) KIBEDI PRO TEMPo RE PARO CHUS. SZ LASZ LENSIS AŌ ĐNI 1750		
Unoka (Onuca, Maros megye) Ref. templom	Két éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései nyomán. 1934–071.)	260×77	„BARTSAI SUSANNA ADTA / 1770”		
Vajasd (Oiejdea, Fehér megye) Ref. templom	Pulpitus takaró (Debreczeni László feljegyzése alapján. 1930-239.)	250×80			
Vajdahunyad (Hunedoara, Hunyad megye) Ref. templom	Két éneklőszék terítő (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1930-046.)	290×80	XVII. századi		
		210×80	„N” „N” „I” „I”	„két végén recze-szerű díszítéscsák, melyben két- fejű sas, vi- rágtő és ku- tyamotívu- mok vannak, a kutya fejé- nél két „N” betű, a virág- tő kétoldalán egy-egy „I” betű”	
Vámosgálfalva (Gănești, Maros megye) Ref. templom	Három éneklőszékre való takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1933-120., 124., 125.)	200×100 260×100 135×75			
Vízakna (Ocna Sibiului, Szeben megye) Ref. templom	Három pulpitus takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1931-037v.)	294×82 294×83 310×90	„17. század kö- zepe” „MESZAR (OS) MIHALY / 1651” „MESZAR (OS) ISTVAN / 1648”		

<i>Származás</i>	<i>Leírás</i>	<i>Méret (cm) Magasság × szélesség × mélység</i>	<i>Felirat Érvszám</i>	<i>Díszítés</i>	<i>Állapot</i>
Zsibó (Jibou, Szilágy megye) Ref. templom	Éneklőszék takaró (Debreczeni László feljegyzései alapján. 1932-041.)		„AZ ISTEN TIZTESSEGR VA / LAMIT HAGJ. TEHETSEGE / SZERENT. AZ: MIRE ISTEN. SE / GITETTE. NAGJ. JOKEDVEL / AZ ISTEN. HAZABAN. SZOLO.ME / STEREK. ELEIBEN. SIBON. N. M. / A.NN.D. 1669. ” „PALFI ANNA ATTÁ EZ ENEK / LÖ SZEKRE VALO KEZKENÖT / ISTENHEZ. VALO BUZGOSAGA / BOL. FOGADAST. TEVEN. ISTEN / NEK. HOGJ. ISTEN. HA KI. SZABA / DITJA POGANI KEZBÖL. ”		
Ismeretlen hely- ről származó éneklőszék a Ko- lozsvári Unitári- us Püspökségen	Éneklőszék. Két szerkezeti rész- ből: – Az alsó, dobozszerkezetű, nyí- lással áttört, tárolásra alkalmas szekrényke. – Könyvtartó része feltehetően másodlagos. Dávid L., 2001. 434.		1776	Festéssel dí- szített.	